

ROBERT ANDRZEJCZYK*, ARKADIUSZ NIEDZIÓŁKA**¹

*Polska Organizacja Turystyczna

**Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

DZIEDZICTWO KULTUROWE JAKO CZYNNIK ROZWOJU TURYSTYKI WIEJSKIEJ NA PODHALU

Nadesłany: 30.10.2019   Zaakceptowany do druku: 18.11.2019

1. Wstęp

W potocznym rozumieniu turystyka wiejska oznacza wyjazdy turystów na obszary wiejskie² dla uprawiania różnych form turystyki, w zależności od walorów jakimi tereny te dysponują. Według głównych motywów ruchu turystycznego wyróżnić można dwie grupy walorów: walory wypoczynkowe, służące regeneracji sił fizycznych oraz psychicznych i walory krajoznawcze, będące przedmiotem zainteresowań poznawczych turysty. Tą drugą grupę tworzą walory naturalne zwane też przyrodniczymi i walory kulturowe zwane też antropogenicznymi. Walory kulturowe to obiekty materialne, ściśle związane z działalnością człowieka, przez niego całkowicie wytworzone i kontrolowane, stanowiące wartościowy przedmiot pod względem turystycznym. Są to m.in. zamki, pałace, muzea, skanseny. Z kolei walory przyrodnicze to: góry, jeziora, lasy, rzeki.

¹ Wkład pracy: Robert Andrzejczyk – 50%, Arkadiusz Niedziółka – 50%.

² Obszar wiejski, to pojęcie niejednolicie rozumiane, nie tylko dlatego iż posługują się nim przedstawiciele różnych dziedzin nauki, takich jak: ekonomia, geografia, socjologia, kulturoznawstwo czy etnografia – ale też, że stosowane jest ono w wielu aktach prawnych i to nie zawsze spójnie. Np. w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020 podaje się, że obszary wiejskie to „tereny położone poza granicami administracyjnymi miast, czyli gminy wiejskie lub części wiejskie gmin miejsko-wiejskich”. Natomiast w opisie warunków kwalifikowalności pomocy z tego Programu – że pomoc może być przyznana jeśli operacja „realizowana jest w miejscowości, należącej do: gminy wiejskiej lub gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub gminy miejskiej z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców” [Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, 2019]. Dlatego też w niniejszej pracy autor przyjął uważać, że obszar wiejski to: ...

Atrakcyjnym regionem pod względem walorów kulturowych jest Podhale, będące geograficzno-etnograficzną krainą położoną w południowej części województwa małopolskiego. Obejmuje ono dwa miasta: Nowy Targ i Zakopane oraz wszystkie gminy wiejskie powiatu tatrzańskiego: Biały Dunajec, Bukowinę Tatrzańską, Kościelisko i Poronin oraz trzy wiejskie gminy należące do powiatu nowotarskiego: Czarny Dunajec, Nowy Targ i Szaflary.

2. Cel i metodyka badań

Celem głównym opracowania jest ukazanie dziedzictwa kulturowego jako istotnego czynnika determinującego rozwój turystyki wiejskiej na Podhalu. Dla jego realizacji zastosowano następujące metody badawcze: metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, analizę strategii rozwoju gmin oraz metodę sondażu diagnostycznego³. Pierwsza metoda dotyczyła analizy literatury dotyczącej dziedzictwa kulturowego i turystyki wiejskiej, a druga analizy dwóch kategorii czynników strategicznych techniki heurystycznej SWOT, zawartej w ich strategiach rozwoju, którymi są: „Mocne strony” oraz „Szanse” gmin w kontekście rozwoju wiejskiej turystyki kulturowej. W trzeciej metodzie narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety z pytaniami otwartymi, który skierowano do urzędów siedmiu wyszczególnionych we wstępie gmin. Celem sondażu diagnostycznego było określenie roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju turystyki wiejskiej oraz roli władz lokalnych w tym procesie. Badania zrealizowano w okresie letnim 2019 roku, a respondentami byli wybrani pracownicy urzędów gmin odpowiedzialni za promocję i turystykę.

3. Istota i formy turystyki wiejskiej

Turystyka wiejska to jedna z podstawowych form wypoczynku w Polsce i bardzo popularny rodzaj turystyki. W literaturze można znaleźć liczne jej definicje, wśród których na uwagę zasługuje bardzo ogólna autorstwa A. P. Wiatraka [1996]. Uważa on, że turystyka ta „obejmuje całokształt gospodarki turystycznej na terenach wiejskich, a więc związanej z wiejską przestrzenią rekreacyjną”. Jeszcze zwięźlej definiuje ją A. Szwichtenberg [1998], który twierdzi, że turystyka wiejska „bezpośrednio wykorzystuje zasoby wsi i dóbr kulturowych”. Podobne zdania nt. turystyki wiejskiej mają inni autorzy, m.in. M. Dębniwska i M. Tkaczuk [1997],

---

³ Sondaż diagnostyczny nie daje wiedzy o faktach, ale wiedzę o opiniach na temat tych faktów. „Metodę sondażu zaleca się stosować szczególnie wtedy, gdy pragniemy dowiedzieć się o opiniach (także przekonaniach) respondentów na temat interesujących nas spraw oraz o tym, jak je oni oceniają i w ogóle co o nich wiedzą lub chcieliby wiedzieć na ich temat.” (M. Łobocki, 2003, s. 244).

które uważają, że „za turystykę wiejską można uznać tę, która odbywa się na obszarach wiejskich i jest dostosowana do istniejących tam warunków i racjonalnie wykorzystuje naturalne zasoby miejscowe”. M. Drzewiecki [2001] twierdzi natomiast, że „turystyka wiejska stanowi formę rekreacji odbywającą się na obszarach „prawdziwej” wsi i obejmuje wielorakie rodzaje aktywności rekreacyjnych związanych z przyrodą, wędrownkami, turystyką zdrowotną, krajoznawczą, kulturową i etniczną”.

Bliskim pojęciem do turystyki wiejskiej jest turystyka na obszarach wiejskich. Oznacza ona jednak najszerszy znaczeniowo termin w administracyjnym tego słowa znaczeniu i obejmuje wszelkie formy i rodzaje turystyki na terenach pozamiejskich [Kosmaczewska 2013]. Każdy zatem wypoczynek poza miastem, nawet jeśli jego miejsce nie posiada atrakcyjnych walorów turystycznych, można określić jako turystykę na obszarach wiejskich.

Wracając do turystyki wiejskiej trzeba stwierdzić, że może ona przybierać różne formy. Bardzo rozpowszechniona na obszarach wiejskich w Polsce jest agroturystyka bezpośrednio związana z czynnym gospodarstwem rolnym [Bogusz, Galiszewska 2017]. Jedną z wielu definicji agroturystyki przedstawia J. Wojciechowska [2018], która twierdzi, że jest to „forma turystyki wiejskiej stanowiąca specyficzne przedsięwzięcie turystyczne w funkcjonującym gospodarstwie rolnym, organizowane przez rodzinę rolniczą na bazie zasobów własnego gospodarstwa oraz walorów turystycznych okolicy, a także we współpracy z lokalną społecznością, dla turystów poszukujących ciszy i spokoju, zainteresowanych życiem i obyczajami wsi”. Podobnie określa agroturystykę J. Majewski [2004], który uważa, że jest ona formą turystyki związaną z funkcjonującym gospodarstwem rolnym, gdzie produkcja roślinna i hodowla zwierząt są dla turystów najważniejszą atrakcją.

Innymi aktywnościami turystycznymi mogącymi obejmować obszary wiejskie są np. turystyka zrównoważona i ekoturystyka. Według Federacji Parków Narodowych i Rezerwatów Przyrody Europy (EFNNP) turystyka zrównoważona „to każda forma rozwoju zagospodarowania turystycznego i aktywności turystycznej, która podtrzymuje ekologiczną, społeczną i ekonomiczną integralność terenów, a także zachowuje dla przyszłych pokoleń, w niezmienionym stanie, zasoby naturalne i kulturowe tych obszarów” [Gałązka 2009]. Z kolei „ekoturystyka definiowana jest jako bardziej restrykcyjna forma turystyki zrównoważonej, w której najwyższy priorytet przypisuje się zachowaniu walorów przyrodniczych, zaś kwestie ekonomiczne i społeczne mają znaczenie drugorzędne” [Adamski, Ciapała 2016].

Ważnym motywem dla uprawiania turystyki krajoznawczej są wspomniane już we wstępie niniejszej pracy walory kulturowe, które wydają się obejmować także tereny miejskie. Walory kulturowe związane są z turystyką kulturową, określaną jako „podróżowanie poza miejsce zamieszkania, którego celem jest obco-

wanie z odmienną kulturą, zwiedzanie zabytków architektury i sztuki, muzeów, skansenów, obiektów kultu religijnego, obiektów przemysłowych, udział w wydarzeniach kulturalnych, kontakt z ludnością lokalną, smakowanie kuchni regionalnej [Jędrzyak 2008]. Turystyka kulturowa dotyczy zarówno wyjazdów do miast jak i na wieś. J. Majewski [1997] twierdzi, iż oferta kulturowa na wsi dotyczy wielu atrakcji turystycznych, m.in.: zwiedzania interesujących miejsc i zabytków wiejskich (np. kościołów, skansenów, muzeów, młynów, kuźni, itd.), uczestnictwa w wydarzeniach lokalnych, sakralnych i świeckich (np. w odpustach, procesjach, festynach, dożynkach, jarmarkach).

Turystyka wiejska jest zatem związana z obszarami wiejskimi charakteryzującymi się przede wszystkim atrakcyjnymi walorami przyrodniczymi, ale także i kulturowymi. Najczęściej dotyczy ona wypoczynku turystów na obszarach cennych przyrodniczo, a więc uprawiania ekoturystyki. Do innych najważniejszych form turystyki wiejskiej zalicza się m.in. agroturystykę, która w bezpośredni sposób związana jest z gospodarstwem rolnym oraz turystykę krajoznawczą obejmującą zarówno ekoturystykę, jak i wiejską turystykę kulturową.

4. Dziedzictwo kulturowe obszarów wiejskich

Turystyka kulturowa związana jest z dziedzictwem kulturowym. Z. Kruczek, A. Kurek oraz M. Nowacki [2003] twierdzą, że dziedzictwo to „coś przekazywanego z pokolenia na pokolenie, to czym żyjemy obecnie i to co przekazemy dzieciom i wnukom. Są to nasze identyfikatory, punkty odniesienia, nasza tożsamość”. Dziedzictwo kulturowe według J. Wojciechowskiej [2003] jest natomiast częścią składową walorów turystycznych danego obszaru. Wykorzystuje się je w promocji regionu i dzięki temu staje się ono istotnym czynnikiem rozwoju turystyki.

Samo dziedzictwo jest pojęciem bardzo szerokim. W rozumieniu ratyfikowanej w 1972 roku Konwencji UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, dziedzictwo to zabytki, zespoły i miejsca zabytkowe wyróżniające się uniwersalną, wyjątkową wartością z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki [Kozioł, Trelka, Florjanowicz 2013]. W polskim prawodawstwie pojęcie dziedzictwa nie zostało zdefiniowane ale pojawia się w art. 5. Konstytucji RP jako jedna z naczelných wartości, których strzeże Rzeczpospolita Polska. Z kolei zabytek według ustawy to „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną lub naukową” [Ustawa...2003].

Dziedzictwo kulturowe jest bardzo ważnym czynnikiem społeczno-ekonomicznego rozwoju obszarów wiejskich i miejskich w Polsce. Według Konwencji

UNESCO z 2003 roku tworzy je zarówno dziedzictwo materialne, jak i niematerialne [Legutko-Kobus 2016]. To pierwsze obejmuje zabytki, materialne świadectwa przeszłości oraz wytwory natury. W skład dziedzictwa materialnego wchodzi: zabytki nieruchome, zabytki ruchome, muzea i muzealia, archiwalia i zasób biblioteczny oraz krajobraz kulturowy. Do dziedzictwa niematerialnego zalicza się natomiast zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki [Legutko-Kobus 2016]. W przypadku tych pierwszych jest ono świadectwem, jak na wsi żyły kolejne pokolenia, jak budowały świątynie, domy i obejścia gospodarskie, jak wytyczały drogi i uprawiały ziemię [Rzecz o dziedzictwie...2011].

Z dziedzictwem kulturowym na wsi bardzo mocno wiąże się tradycja i folklor. Tradycję można określić jako przekazywanie z pokolenia na pokolenie obyczajów, przekonań, zasad, wierzeń, sposobów myślenia, odczuwania albo postępowania, wydarzeń z przeszłości traktowanych jako historia (choć niesprawdzonych), umiejętności artystycznych albo rzemieślniczych, itd. [Kopaliński 1987, 1196]. Folklor stanowi natomiast część kultury ludowej, istniejącej dzięki słowu mówionemu lub śpiewanemu (np. opowieści, pieśni, muzyka, taniec). Należy jednak zaznaczyć, że słowo to musi mieć wymiar artystyczny. Folklor, będący twórczością anonimową i zbiorową musi docierać od nadawcy do odbiorcy w sposób bezpośredni bez pomocy środków technicznych [Jędrysiak 2010].

5. Wyniki badań

- W okresie letnim 2019 roku przeprowadzono sondaż diagnostyczny badania w gminach wiejskich położonych na Podhalu w celu, jak podano wcześniej, określenia roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju turystyki oraz roli władz lokalnych w tym procesie.
- Wszystkie badane gminy podhalańskie, oprócz gminy Szaflary, posiadają opracowane aktualne strategie rozwoju do roku 2020 lub 2022. W gminie Szaflary w chwili obecnej trwają natomiast prace na nową strategią.
- Autorzy niniejszego opracowania poddali także analizie strategię rozwoju badanych gmin. W występujących w nich macierzach SWOT w dwóch z czterech tworzących je kategorii czynników strategicznych, którymi są: „Mocne strony” i „Szanse”, zawarto wiele kwestii dotyczących turystyki, w tym różnych jej form. W kontekście rozwoju wiejskiej turystyki kulturowej w tabelach 1 oraz 2 zawarto najważniejsze czynniki determinujące jej rozwój, które uwzględniono w „Mocnych stronach” i „Szansach”.

Tabela 1

**Czynniki rozwoju wiejskiej turystyki kulturowej podane
w „Mocnych stronach” macierzy SWOT (wg badanych gmin)**

Gmina	Walory kulturowe
Biały Dunajec	Żywa kultura ludowa, folklor, patriotyzm lokalny – pielęgnowane przez wielopokoleniowe rodziny.
	Liczne imprezy kulturalne (np. Dzień Pstrąga czy Parada Gazdowska, Dunajeckie Granie, Wybory Nojśwarnijysyj Górolecki), wysoki poziom uczestnictwa w kulturze.
Bukowina Tatrzańska	Bogactwo i różnorodność (historyczna, kulturowa) dwóch krain: Podhala i Spisza – specyficzny „klimat Pogranicza”.
	Niematerialne dziedzictwo kulturowe, kultywowane przez mieszkańców – żywy folklor i rzemiosło, tradycje, obyczaje, muzyka, gwara, stroje, zespoły regionalne i artystyczne, twórcy ludowi.
Czarny Dunajec	Architektura sakralna (kapliczki przydrożne, kościoły w stylu góralskim, kościoły drewniane).
	Tradycje góralskie, wyroby regionalne, działalność pasterska.
	Budownictwo regionalne, głównie drewniana zabudowa wsi Chochołów.
Kościelisko	Kultura, ośrodki kultury, bogate dziedzictwo kulturowe, spora grupa twórców ludowych.
Nowy Targ	Unikatowe dziedzictwo kultury materialnej i duchowej (liczne zabytki, bogaty i ciągle żywy folklor),
	Małopolski Szlak Architektury Drewnianej (w tym gotycki kościół św. Michała Archanioła w Dębnie wpisany na listę UNESCO).
Poronin	Bogate zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego.
	Niematerialne dziedzictwo kulturowe, kultywowane przez mieszkańców (żywy folklor - tradycje, gwara, stroje, zespoły regionalne, tradycja wyrobu przysmaków kuchni góralskiej).
	Tradycje pasterskie, bacówki, oscypki i inne produkty regionalne.
Szaflary	Zespoły regionalne w każdej szkole.
	Dziedzictwo kulturalne, żywe tradycje.

Źródło: Opracowanie na podstawie:

(2014): Strategia Rozwoju Gminy Biały Dunajec na lata 2014-2020, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Biały Dunajec, 20, 21.

(2015): Strategia Rozwoju Gminy Bukowina Tatrzańska na lata 2015-2020, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Bukowina Tatrzańska, 19, 20.

(2014): Strategia Rozwoju Gminy Czarny Dunajec na lata 2014-2020, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Czarny Dunajec, 23, 24.

(2016): Strategia rozwoju gminy Kościelisko na lata 2016-2022, HR DORADCA dla Gminy Kościelisko, Kościelisko, 36.

(2015): Strategia Rozwoju Gminy Nowy Targ na lata 2015-2022, Nowy Targ, 90, 91, 94, 95.

(2016): Strategia Rozwoju Gminy Poronin na lata 2016-2022, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Poronin, 16, 17.

(2007): Strategia Rozwoju Gminy Szaflary na lata 2007-2017, Szaflary, 60, 61.

Z tabeli 1 wynika, że czynniki determinujące rozwój turystyki kulturowej zawarte w „Mocnych stronach” macierzy SWOT są liczne i zróżnicowane pod względem materialnym i niematerialnym. Zarówno tradycja, folklor, jak i zabytki architektury stanowią ważny składnik turystyki kulturowej.

W „Szansach” dalszego rozwoju walorów kulturowych i wiejskiej turystyki kulturowej zapisano natomiast różne jej czynniki (tabela 2).

Tabela 2

Czynniki rozwoju wiejskiej turystyki kulturowej podane w „Szansach” macierzy SWOT (wg badanych gmin)

Gmina	Szanse rozwojowe
Biały Dunajec	Lepsze zagospodarowanie przestrzeni na potrzeby rozwoju sportu i kultury.
Bukowina Tatrzańska	Włączenie zasobów przyrodniczo-kulturowych w obieg społeczno-gospodarczy, w szczególności na potrzeby rozwoju oferty czasu wolnego.
	Moda na turystykę aktywną, kulturową (m.in. popularność folkloru, tradycji i sztuki ludowej) i kulinarną.
Czarny Dunajec	Realizacja projektu pt. „Historyczno-kulturowo-przyrodniczy Szlak dookoła Tatr” (trasy piesze, rowerowe, narciarskie, edukacyjne, konne).
	Rozwój tzw. pielgrzymkowej turystyki oraz promocja miejsc związanych z osobą papieża Jana Pawła II.
Kościelisko	Możliwość rozwoju współpracy z Miastem Tvrdosin w zakresie stworzenia wspólnej oferty turystycznej.
Nowy Targ	Ochrona dziedzictwa kulturowego i dostosowanie go do nowych funkcji społecznych i gospodarczych.
	Specjalizacja ośrodków kultury w zakresie edukacji kulturalnej i regionalnej, a poprzez to ich większa profesjonalizacja.
	Wdrożenie programu ochrony dziedzictwa materialnego (w tym program odnowy kapliczek przydrożnych, kuźni, sztaśów, itp.).
Poronin	Moda na turystykę aktywną, kulturową (m.in. popularność folkloru, tradycji i sztuki ludowej) i kulinarną.
Szaflary	Dobrze funkcjonujące placówki oświatowe.

Źródło: Opracowanie własne na podst.:

(2014): Strategia Rozwoju Gminy Biały Dunajec na lata 2014-2020, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Biały Dunajec, 23.

(2015): Strategia Rozwoju Gminy Bukowina Tatrzańska na lata 2015-2020, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Bukowina Tatrzańska, 24.

- (2014): Strategia Rozwoju Gminy Czarny Dunajec na lata 2014-2020, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Czarny Dunajec, 28, 29.
- (2016): Strategia rozwoju gminy Kościelisko na lata 2016-2022, HR DORADCA dla Gminy Kościelisko, Kościelisko, 39.
- (2015): Strategia Rozwoju Gminy Nowy Targ na lata 2015-2022, Nowy Targ, 116.
- (2016): Strategia Rozwoju Gminy Poronin na lata 2016-2022, FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Poronin, 21.
- (2017): Strategia Rozwoju Gminy Szaflary na lata 2007-2017, Szaflary, 61, 62.

„Szanse” macierzy SWOT zawarte w tabeli 2 obejmują czynniki rozwoju wiejskiej turystyki kulturowej w badanych gminach. Generalnie dotyczą one mody na uprawianie turystyki kulturowej i możliwości realizacji różnych projektów i programów związanych z tą formą turystyki.

Przechodząc do badań sondażowych należałoby podać, że w kwestionariuszu ankiety znalazły się trzy otwarte pytania. Pierwsze to: Podaj najważniejszy czynnik rozwoju turystyki w ich gminie. W pięciu przypadkach na przemian wskazywano folklor i dziedzictwo kulturowe, przy czym w jednym zaznaczono te dwa czynniki razem (tabela 3).

Tabela 3

Najważniejszy czynnik rozwoju turystyki kulturowej w badanych gminach w opinii respondentów

Gmina	Najważniejszy czynnik
Biały Dunajec	zabytki architektury
Bukowina Tatrzańska	dziedzictwo kulturowe
Czarny Dunajec	dziedzictwo kulturowe i folklor
Kościelisko	folklor góralski
Nowy Targ	folklor góralski
Poronin	zabytki architektury
Szaflary	folklor góralski

Źródło: Opracowanie na podstawie wyników badań własnych.

Aby wiejska turystyka kulturowa mogła się rozwijać, potrzebne jest wsparcie władz samorządowych. Pomoc ta widoczna jest przede wszystkim w działalności promocyjnej prowadzonej przez gminę. W związku z tym, kolejne pytanie ankietowe dotyczyło rodzajów narzędzi komunikacji z rynkiem, stosowanych w promocji walorów kulturowych. Wszyscy badani wskazali na reklamę internetową, a dokładniej na oficjalną stronę własnej gminy, na której zawarto liczne informacje dotyczące zabytków architektury, muzeów, skansenów, góralskich zespołów pieśni i tańca oraz imprez kulturowych. Ankietowani podkreślali także wkład

władz lokalnych w opracowanie różnych wydawnictw propagujących lokalne dziedzictwo kulturowe i folklor oraz współorganizowanie różnych imprez kulturowych. W działalności promocyjnej część gmin współpracuje z Lokalnymi Grupami Działania (LGD) lub Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi (LOT-y).

Trzecie i ostatnie pytanie zamieszczone w ankiecie związane było z poznaniem opinii respondentów nt. tego, co należałoby zrobić w przyszłości, aby zwiększyć rozwój turystyki kulturowej. Najczęściej wymieniali oni potrzebę skuteczniejszych działań promocyjnych i współpracy pomiędzy władzą lokalną, a innymi podmiotami. W niektórych przypadkach zwracano uwagę na kultywowanie tradycji ludowych, dbanie o folklor (tabela 4).

Tabela 4

**Przedsięwzięcia zmierzające do rozwoju turystyki kulturowej
(w opinii badanych)**

Gmina / miasto	Postulowane przedsięwzięcia w przyszłości w celu rozwoju turystyki kulturowej
Biały Dunajec	Lepsze działania marketingowe, skuteczniejsza promocja.
Bukowna Tatrzańska	Trzeba prężniej promować dobra kultury i zwiększyć współpracę samorządu gminnego z różnymi organizacjami.
Czarny Dunajec	Trzeba bardziej promować walory kulturowe gminy.
Kościelisko	Lepsza promocja folkloru góralskiego w gminie.
Nowy Targ	Należy polepszyć współpracę pomiędzy gminą a różnymi organizacjami, stowarzyszeniami.
Poronin	Lepsza promocja oraz potrzeba zdobywania środków zewnętrznych na rozwój turystyki kulturowej.
Szaflary	Współpraca władz gminy z właścicielami obiektów noclegowych oraz z innymi podmiotami na rynku turystyki.

Źródło: Opracowanie na podstawie wyników badań własnych.

Analizując tabelę 4 trzeba stwierdzić, że priorytetem w rozwoju turystyki kulturowej jest działalność promocyjna. Samorządy gminne muszą w tym zakresie stosować różne instrumenty promocji, np. Internet, wydawnictwa, wyjazdy na giełdy turystyczne czy nadal brać udział w imprezach kulturalnych. Istotnym przedsięwzięciem rozwoju turystyki kulturowej jest ponadto dalsza współpraca badanych gmin z innymi podmiotami działającymi na lokalnym i regionalnym rynku turystycznym, np. stowarzyszeniami czy lokalnymi organizacjami turystycznymi, jak i z pojedynczymi właścicielami obiektów noclegowych.

Strategia rozwoju gminy jest istotnym narzędziem zarządzania lokalną gospodarką turystyczną. Czynniki rozwoju turystyki kulturowej, podane zarówno w „Mocnych stronach”, jak i w „Szansach” macierzy SWOT, są podstawą realizacji strategii rozwoju turystyki kulturowej w badanym regionie. Podstawą rozwoju tej formy turystyki w przyszłości jest promocja lokalnych walorów antropogenicznych, w tym góralskiego folkloru i współpraca w tym zakresie z różnymi podmiotami i organizacjami. W realizacji przedsięwzięć związanych z dziedzictwem kulturowym ważne jest ponadto wsparcie ze źródeł zewnętrznych, w tym środków pochodzących z programów Unii Europejskiej.

6. Wnioski

Podhale to kraina geograficzno-historyczna będąca typowo turystyczno-wypoczynkowym regionem w południowej Małopolsce. Region posiada bardzo długie tradycje związane z przyjazdami turystów, odpowiednią infrastrukturę turystyczną oraz atrakcyjne walory środowiska przyrodniczego i kulturowego. Jedną z rozpowszechnionych form turystyki na Podhalu jest wiejska turystyka kulturowa.

Na podstawie sondażu diagnostycznego przeprowadzonego z użyciem kwestionariusza ankiety z pracownikami urzędów badanych gmin wiejskich Podhala odpowiedzialnych za promocję i turystykę oraz analizy aktualnych strategii rozwoju tych gmin należy stwierdzić:

- dziedzictwo-kulturowe, w tym folklor stanowi bardzo ważny czynnik rozwoju turystyki wiejskiej na Podhalu,
- we wszystkich strategiach rozwoju badanych gmin zapisano liczne działania wspierające rozwój wiejskiej turystyki kulturowej i wspieranie dziedzictwa kulturowo-historycznego,
- wśród elementów dziedzictwa kulturowego omawianego regionu na czoło wysuwa się góralski folklor,
- władze samorządowe odgrywają istotną rolę w kultywowaniu dziedzictwa historycznego, głównie w jego promocji,
- dalszy rozwój turystyki kulturowej na obszarach wiejskich Podhala związany będzie przede wszystkim z działalnością promocyjną oraz współpracą samorządów z różnymi podmiotami w tym zakresie.

LITERATURA

1. Adamski P., Ciapała Sz. (2016): Turystyka przyrodnicza, ekoturystyka i turystyka zrównoważona – Problemy klasyfikacyjne. *Folia Turistica* nr 40 / 2016, s. [FOLIA TURISTICA nr 40./2016, Kraków, 13.
2. Bogusz M., Galiszewska S. (2017): Determinanty rozwoju agroturystyki w powiecie gorlickim. *Turystyka i Rozwój Regionalny. Journal of Tourism and Regional Development. SGGH w Warszawie, Warszawa, 25.*
3. Dębniwska M., Tkaczuk M. (1997): *Agroturystyka. Koszty, ceny, efekty.* Poltext, Warszawa, 17.
4. Drzewiecki M. (2001): *Podstawy agroturystyki.* Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego Sp. z o.o., Bydgoszcz, 36.
5. Gałązka M. (2009): Turystyka zrównoważona w parkach narodowych w opinii turystów. *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej.* Tom 11. Nr 4 (23), Rogów, 124.
6. Jędrysiak T. (2008): *Turystyka kulturowa.* PWE, Warszawa, 12, 13.
7. Jędrysiak T. (2010): *Wiejska turystyka kulturowa.* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 31, 39.
8. Kopaliński T. (1987): *Słownik mitów i tradycji kultury.* PIW, Warszawa, 1196.
9. Kosmaczewska J. (2013): *Turystyka jako czynnik rozwoju obszarów wiejskich.* Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 37.
10. Kozioł A., Trelka M., Florjanowicz P. (2013): *Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych.* Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa, 14.
11. Kruczek Z., Kurek A., Nowacki M. (2003): *Krajoznawstwo. Zarys teorii i metodyki.* Proksenia, Kraków, 119.
12. Legutko-Kobus P. (2016): *Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju i specjalizacji regionów.* *Studia KPZK No 170/2016.* Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa, 142.
13. Majewski J. (1997): *Smak polskiej wsi.* Tourism Development International Ltd., Warszawa, 16.
14. Majewski (2004): *Agroturystyka to też biznes.* Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa, 8.
15. (2011): *Rzecz o dziedzictwie na wsi. Rady, przykłady, informacje.* Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa, 10.
16. (2014): *Strategia Rozwoju Gminy Biały Dunajec na lata 2014-2020.* FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Biały Dunajec, 20, 21, 23.
17. (2015): *Strategia Rozwoju Gminy Bukowina Tatrzańska na lata 2015-2020.* FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Bukowina Tatrzańska, 19, 20, 24.
18. (2014): *Strategia Rozwoju Gminy Czarny Dunajec na lata 2014-2020.* FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Czarny Dunajec, 23, 24, 28, 29.
19. (2016): *Strategia rozwoju gminy Kościelisko na lata 2016-2022.* HR DORADCA dla Gminy Kościelisko, Kościelisko, 36, 39.

20. (2015): Strategia Rozwoju Gminy Nowy Targ na lata 2015-2022. Nowy Targ, 90, 91, 94, 95, 116.
21. (2016): Strategia Rozwoju Gminy Poronin na lata 2016-2022. FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Poronin, 16, 17, 21.
22. (2007): Strategia Rozwoju Gminy Szaflary na lata 2007-2017. Szaflary, 60-62.
23. Szwichenberg A. (1998): Pojmowanie turystyki wiejskiej w Polsce i na świecie. *Turyzm*, 1998, t. 8, z. 1, Łódź, 32.
24. Wiatrak A. P. (1996): Wpływ agroturystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1996, nr 1, 32.
25. Wojciechowska J. (2003): Dziedzictwo kulturowe regionów jako element produktu turystycznego. W: *Turystyka rekreacyjna oraz turystyka specjalistyczna*, Biuro Ekspertyz Finansowych, Marketingu i Consultingu Uniconsult s.c., Warszawa, 152, 154.
26. Wojciechowska J. (2018): *Agroturystyka. Signum turystyki i obszarów wiejskich*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 67.
27. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3 pkt 1. (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568).

ROBERT ANDRZEJCZYK, ARKADIUSZ NIEDZIÓŁKA

DZIEDZICTWO KULTUROWE JAKO CZYNNIK ROZWOJU TURYSTYKI WIEJSKIEJ NA PODHALU

Słowa kluczowe: *dziedzictwo kulturowo-historyczne, folklor, turystyka kulturowa*

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono dziedzictwo kulturowo-historyczne jako ważny czynnik rozwoju turystyki na obszarach wiejskich Podhala. Na podstawie literatury scharakteryzowano istotę dziedzictwa, przedstawiono jego elementy oraz pojęcia pokrewne, w tym istotę wiejskiej turystyki kulturowej. Część empiryczna artykułu obejmuje natomiast analizę wyników badań ankietowych przeprowadzonych w gminach wiejskich powiatu tatrzańskiego oraz trzech powiatu nowotarskiego, wchodzących w skład Podhala. Na ich podstawie stwierdzono duże znaczenie dziedzictwa kulturowo-historycznego w rozwoju turystyki w omawianym regionie oraz spore zaangażowanie samorządów gminnych w utrzymanie i kultywowanie dziedzictwa, w tym folkloru i różnych imprez kulturowych.

ROBERT ANDRZEJCZYK, ARKADIUSZ NIEDZIÓŁKA

CULTURAL HERITAGE AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM
IN PODHALE

Keywords: cultural and historical heritage, folklore, cultural tourism

SUMMARY

The article presents cultural and historical heritage as an important factor in the development of tourism in rural areas of Podhale. Based on the literature, the essence of heritage was characterized, its elements and related concepts were presented, including the essence of rural cultural tourism. The empirical part of the article covers the analysis of the results of surveys conducted in the rural communes of the Tatra County and the three communes of the Nowy Targ County in the Podhale region. On its basis, the great significance of cultural and historical heritage in the development of tourism in the discussed region was found, as well as considerable involvement of municipal self-governments in maintaining and cultivating heritage, including folklore and various cultural events.

e-mail: randrzejczyk@gmail.com
e-mail: arkadiusz.niedziolka@urk.edu.pl